

INTRODUCERE
ÎN NOUL
TESTAMENT

**DE LA ISUS LA EVANGHELII
SI LA FAPTELE
APOSTOLILOR**

Octavian Baban

DE LA ISUS LA EVANGHELII SI LA FAPTELE APOSTOLILOR

Octavian D. Baban

Ediția online revizuită, 2016

Cuvânt înainte

Studiul Noului Testament poate deveni un studiu deosebit de captivant. Dincolo de introducerea obișnuită în contextul istoric al primului secol – care a ajuns să aibă un format standard, în majoritatea manualelor de specialitate, incluzând o serie clasică de repere tehnice (istorice și metodologice), volumul de față încearcă să prezinte evangheliile și cartea Faptele Apostolilor în așa fel încât cititorul să rețină nu numai datele istorice ale compunerii lor (cine, când, unde și cui a scris cartea, care este mărturia internă a cărții și mărturiile ei externe, din partea creștinilor din primele secole după Hristos), ci și datele lor literare și teologice (care este structura narativă a cărții, care sunt principalele ei teme, care este specificul ei stilistic). În felul acesta, cineva poate înțelege Noul Testament ca operă de cultură, dar și ca document al credinței, ca lucrare umană, dar și ca revelație divină, ca mărturie despre viața și mesajul Mântuitorului Isus Hristos, precum și ca mărturie despre începuturile Bisericii.

Cele mai multe introduceri în studiul Noului Testament își propun să ofere o privire de ansamblu asupra contextului istoric al scrierii sale și câteva date despre conținutul cărților.

Volumul de față care reprezintă primul volum dintr-o serie de două volume introductive în studiul Noului Testament (evangheliile și Faptele Apostolilor; epistolele Noului Testament și Apocalipsa lui Ioan), a adoptat o abordare diferită a ideii de introducere și își propune să meargă un pas mai departe, să îl familiarizeze pe cititor cu mesajul evangheliștilor, dar și cu cultura lor elenistă, cu soluțiile lor culturale în vestirea evangheliei, cu teologia lor atât de proaspătă și atât de relevantă și astăzi, cu nuanțele lor stilistice, psihologice, cu sublinierile lor jurnalistice, sociale, cu reperele lor narrative, etc.

Pe lângă aceste informații, volumul dedică un număr important de pagini studiului problemei sinoptice (asemănarea evangheliilor sinoptice), studiului relației dintre evanghelia lui Ioan și evangheliile sinoptice, discuției privitoare la portretul istoric al lui Isus și provocărilor aduse de dezbaterilor contemporane, trecerii în revistă a metodelor misionare și pedagogice folosite de primii evangheliști și apostoli (Petru, Pavel, Barnaba, etc.).

Proiectul este, desigur, unul care suportă mereu îmbunătățiri și diverse revizuri, și aceasta este preocuparea constantă a autorului. În această perspectivă, dincolo de minusuri – pentru care autorul le recunoaște și își cere scuze, așteptând în același timp o interacțiune cât mai fructuoasă cu cititorii săi, cartea este destinată trezirii interesului tuturor cititorilor cu privire la mesajul Noului Testament, cu privire la personajul ei principal, uimitor, mântuitorul Isus Hristos.

Octavian D. Baban

Octombrie 2016

www.obinfonet.ro

Conținut

2. Repere istorice și culturale intertestamentare	9
2.1 Repere istorice	10
2.1.1 Alexandru Macedon și elenismul	10
2.1.2 Palestina elenistă	12
2.1.3 Revolta macabeeană	14
2.2 Repere politice	19
2.2.1 Fariseii	19
2.2.1 Saducheii	21
2.2.2 Irodienii	22
2.2.3 Esenienii	22
2.2.3 Zeloții	24
2.3 Repere culturale: mesianismul și Septuaginta	25
2.3.1 Așteptările mesianice	25
2.3.2 Fenomenul Septuagintei (LXX)	28

Introducere în istoria și teologia Noului Testament

2. Repere istorice și culturale intertestamentare

Timp de aproximativ patru sute de ani, în perioada cunoscută în general drept perioada intertestamentară, evreii nu s-au mai bucurat de vreo profeție nouă sau de vreun cuvânt nou, autoritar, din partea lui Dumnezeu. Totuși, perioada aceasta nu a fost una de stagnare a gândirii teologice, nici nu a fost lipsită de evenimente istorice majore.

În acest răstimp au avut loc evenimente importante legate de elenizarea Palestinei (proces desfășurat în perioada imediat următoare cuceririlor lui Alexandru Macedon), legate de recâștigarea

independenței poporului iudeu și înnoirea sentimentului și identității lor naționale (perioada macabeilor) – dar și evenimente legate de o nouă cădere sub dominația străină, romană – de data aceasta. Din punct de vedere religios, această perioadă este una în care se dezvoltă literatura apocaliptică, așteptările mesianice (teologia mesianică) și dialogul cultural-religios cu lumea greacă

(are loc traducerea Septuagintei, apar cărți religioase evreiești în limba greacă, crește participarea evreilor la circuitul ideilor eleniste și la viața culturală și economică greco-romană). În general, se poate vorbi de un dublu context pregătit pentru venirea lui Hristos: lumea evrească era dominată de așteptări mesianice cu forme multiple, conform învățăturii fiecărui partid religios (existau mai multe forme de iudaism, mai multe *iudaisme*), iar lumea greco-romană avea deja temeliile puse pentru filosofii, miturile, și relațiile sociale care pregătiseră condițiile receptării pozitive a unui salvator universal, de origine divină.

2.1 Repere istorice

2.1.1 Alexandru Macedon și elenismul

Alexandru cel mare (356-323 îH) a continuat opera tatălui său, Filip II (382-336 îH), de unificare a orașelor grecești cu Macedonia și de creare a unui singur stat puternic care să înfrângă imperiul persan. Odată anihilată independența orașelor grecești Teba, Atena și Sparta, el a pornit să elibereze orașele grecești ale Asiei mici de sub

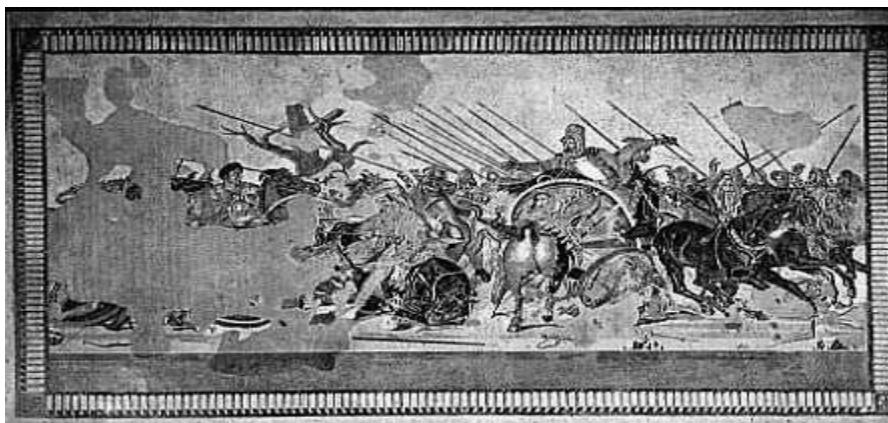
stăpânirea persană. A distrus armata persană și o parte din flota ei în bătălia de lângă râul Granicus (334) și Issus, în Cilicia, în Turcia de azi (333), după care a cucerit Damascul și Sidonul. Apoi, a atacat și a cucerit Tirul (332) și, astfel, perșii au pierdut toată puterea maritimă. După această victorie s-a îndreptat spre Egipt, trecând pe lângă

Ierusalim care i s-a supus de bună voie. Aici a fost uimit, spune Josephus,¹ când preoții i-au arătat profețiile despre Grecia, din Daniel (2:39, 7:6, 8:5-7, 11:3-4; Grecia este asemănată cu berbec și cu un leopard, și este interesant că Alexandru a adoptat aceste două simboluri, iar portretul său avea să apară pe monezile grecești cu coarne de berbec, aceeași modă fiind preluată și de generalii care i-au urmat ca regi) și ar fi adus jertfe lui Dumnezeu la Templul din Ierusalim (informația este credibilă, întrucât el a adus jertfe și în Egipt, lui Amon, și în Babilon, lui Marduk). Înfrângând, între timp, rezistența armatelor persane și egiptene din Gaza, a intrat apoi în Egipt care l-a primit ca pe un eliberator. În Memphis s-a proclamat faraon și a adus jertfă zeilor egipteni, inclusiv boului Apis, prezentându-se drept conducător divin și fiu al lui Amon-ra (care era asimilat cu Zeus). Astfel, Alexandru a fost aclamat ca un salvator și conducător divin.

---

¹ Josephus, *Antichități iudaice*, 11.317-345.

Ca promotor al culturii grecești a înființat Alexandria, unde a încurajat așezarea grecilor și a iudeilor, precum și tuturor din imperiul său, invitându-i să dezvolte o viață economică și culturală cât mai bogată. După supunerea Egiptului, Alexandru a plecat în Persia, unde a cucerit Babilonul, în 331 îH. De aici, a ajuns până în India, în campania din 327-325, după care s-a întors în Persia încercând să-și întărească administrația.

Nu a reușit, însă, pentru că a murit de febră, în 323 îH, în Babilon (moarte lui ridică semne de întrebare, totuși, existând și ipoteza otrăvirii, nu doar aceea a molimei căreia îi cade pradă). După moartea sa, imperiul a fost împărțit între cei patru generali ai săi: Ptolemeu, Seleucos, Lisimahus și Casandru.

Pe ansamblu, Alexandru a adus cu el o epocă a toleranței și a cooperării. Orașele din interiorul teritoriului cucerit au căpătat o nouă viziune; ele au început să coopereze mai mult, să evite conflictele minore, să-și acorde reciproc cetățenia și să încurajeze schimburile economice și culturale (deși nu fără o anumită precauție, cf. Plato, *Republica*). Orașele nou înființate, cum ar fi Alexandria, înființată de Alexandru, și Pergam, au ajuns curând să întrecă orașele grecești, atât din punct de vedere economic cât și cultural (Alexandria a ajuns să depășească Atena în importanță).

2.1.2 Palestina elenistă

Palestina a devenit parte a provinciei Siria, care i-a revenit lui Seleucos. Ptolemeu, care primise provincia ce includea Egiptul, aproape imediat a invadat Palestina și a anexat-o teritoriului său. Sub conducerea lui Ptolemeu și a succesorilor lui, evreii s-au bucurat de pace și fericire. Sorții s-au schimbat, însă, atunci când, după multe lupte între Egipt și Siria, în 198 îH, Siria a câștigat și inclus Palestina în granițele sale. Sub sirieni, evreii au suferit foarte mult, mai ales când pe tron a ajuns Antiohus Epifanes, care a domnit din 175 până în 164 îH. Acest rege sirian a acceptat multe din tradițiile grecilor și cultura lor, și a vrut să-i forțeze pe evrei să le adopte și ei.

Ca și în alte regiuni, influența grecească în Palestina s-a impus puternic prin cuceririle și conducerea unificată a lui Alexandru cel Mare. Tinerii s-au înscris în armata macedoneană, au luat nume grecești, au început să se gândească la faptul că există un singur Dumnezeu pentru toți, dar cu diferite nume (împărțășind, astfel, universalismul lui Alexandru). Școlile și cultura grecească au început să pătrundă în Iudeea și, odată cu ele, și întrecerile sportive, educația fizică grecească (gimnaziul, stadionul), filosofia, literatura (nuvele, epopei, istoria, geografia, etc.). Ocupați tot mai intens cu comerțul, iudeii au început să se stabilească în număr tot mai mare în orașele imperiului, creând Diaspora. În ce-i privește pe evrei, ei au ajuns cunoscuți pentru relațiile lor comerciale, pentru teologia lor monoteistă și pentru etica lor, pentru obiceiurile lor religioase aparte cât și pentru naționalismul religios care îi împiedica să se integreze complet în imperiu (în Damasc erau denumiți „poporul filosof”).

În ciuda entuziasmului pan-elenic, iudeii nu îl puteau privi, totuși, pe Alexandru cel Mare drept Mesia, pentru că așteptau un Mesia evreu. Au rezistat, astfel, elenizării totale și rezistența a răbufnit cu putere împotriva Seleucizilor prin mișcarea Macabeeană.

Conducătorii evrei în perioada intertestamentală

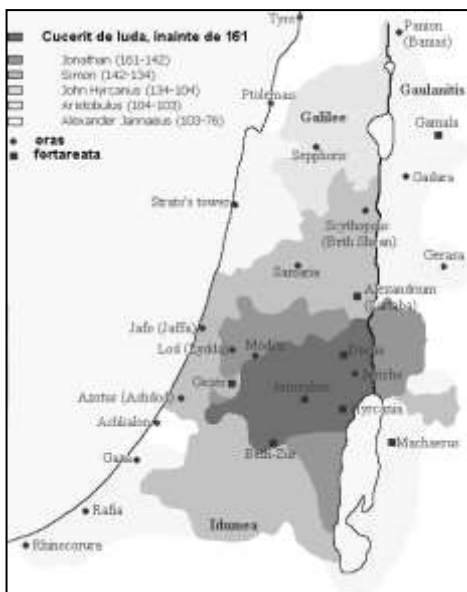
<i>perioada</i>	<i>rege</i>	<i>domnie</i>	<i>detalii</i>
cca.336-323	Iaddua		332 Alexandru cel mare cucerește Tirul
cca.323	Onias		324 Alexandru cel mare moare
cca.301	Șimon		
cca.279	Eleazer		285-246 Ptolemeu II, Filadelful, construiește Biblioteca din Alexandria
cca.249	Manase		
cca.187	Simeon		
cca.181	Onias		
cca.175	Iason / Isus		
172-162½	Menelaus / Onias	10	175-163 Antiohus IV, Epifanes, conduce Siria și Palestina
162½ -158½	Iacimus / Alcimus	4 sau 3	
(168-167)	(Mattatias)	?	
158½-155½	Iuda Macabeul	3	
155½-151½	?	4 sau 7	
151.5-144	Ionatan, Apfus	7 sau 4	
144-136	Simon Tassi	8	
136-106	Iohanan Hircanus	30 - 31	
106-105	Iuda Aristobul	1	
105-78	Alexandru Ianneus	27	100-44 viața lui Iulius Cezar

78-69	Alexandra și Hircanus II	9	71- Spartacus, înfrânt de Pompei și de Crassus
69-65	Aristobulus II	3ani - 6 luni	
65-41	Hircanus II	24	63 - Pompei cucereste Siria și Palestina și le transformă în provincii romane
41-38	Antigonus	3ani 3 luni	

2.1.3 Revolta macabeeană

De fapt, războiul condus de Macabei nu a fost unul propriu-zis împotriva grecilor, ci unul ideologic – religios, după cum a avut și o componentă civilă iudaică (evreii conservatori și naționaliști se luptau cu evreii elenizați, adepți ai civilizației grecești).

Neacceptând să-și schimbe tradiția și felul de închinare, evreii s-au opus eforturilor lui Antiohus Seleucus de introducere a reformelor. Acesta a încercat să frângă voința liderilor religioși evrei și a vrut să așeze în Templu idoli și să-i oblige apoi pe preoți să aducă jertfe zeilor.

Răspunsul iudeilor a venit în forma unei revolte de proporții care a început în 167 îH. În acel an trupele grecești au intrat în Modiin, o localitate la vest de Ierusalim și au cerut iudeilor să jertfească un porc zeilor păgâni. Bătrânul respectat al cetății, Mattatias, din familie de preoți, a refuzat porunca, dar în cetate s-a găsit un evreu elenist care a acceptat să officieze jertfa, așa cum li se ceruse. Mattatias l-a ucis pe acest evreu apostat, în momentul jertfei, și, la fel, și pe reprezentatul seleucid. Apoi a chemat mulțimile zicând: „Urmați-mă, toți cei care sunteți de partea Legii lui Dumnezeu și țineți Legământul!” (1 Macabei 2:27). Acesta a ajuns, de fapt, și strigătul de luptă al iudeilor care aduce aminte de citatul din profetul Isaia „Înapoi la lege și la mărturie”, Isaia 8:20 (în timpul războaielor macabeene, evreii au păzit cu strictețe sabatele și modelul acesta va fi folosit și în revolta din 70 dH, dar nu cu același succes, pentru că, după ce au observat lucrul acesta, romanii au început să angajeze băătăliile cu precădere sâmbăta; datorită continuității de paradigmă s-ar putea spune că revolta de tip macabeean se încheie de abia în 132-135 dH, și anume în eșec total).² Ca răspuns, Antiohus a pângărit și altarul Templului (tot el îl închisese în 169 îH). A distrus toate Scripturile pe care le-a putut găsi. La porunca lui, evreilor li s-a interzis să se închine, iar aceia care îndrăzneau să păstreze Scripturile au fost uciși. Crâncena persecuție a lui Antiohus Epifanes a determinat pe scriitorii evrei să scrie o serie de cărți numite Apocrife și Pseudoepigrafe. Deși acestea nu au fost acceptate ca sfinte Scripturi în Vechiul Testament, unele din ele se găsesc în calitate de „cărți bune de citit” (anaghinoscomene), în versiunile romano-catolice și grecești-răsăritene ale Bibliei, între cele două testamente.

Conduși de Mattatias și de cei cinci fii ai săi – Iuda, Eleazar, Iohanan, Ionatan și Șimon, iudeii s-au îndreptat spre regiunea

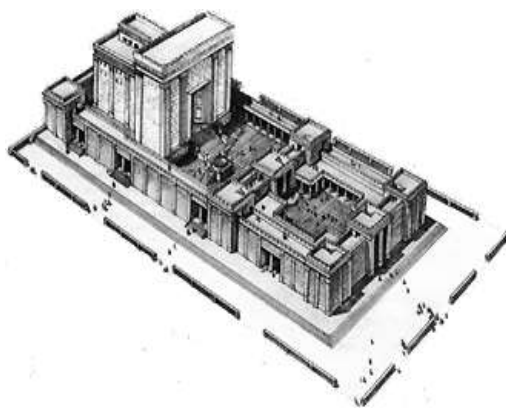
² 1 Macabei, 2:42, ibid., 5:3, etc. Reforma religioasă va fi continuată, astfel, nu în teritoriul real, ci în teritoriul spiritual al colecției talmudice.

muntoasă, unde au organizat rezistența, o armată de gherilă (Iuda a ajuns numit și Macabbi, adică „Ciocanul”, pentru că era un conducător curajos și imprevizibil, lovind oștile adversare rapid și cu forță, ca un ciocan). Deși erau mai puțin numeroși decât grecii, și mai slab înarmați, iudeii conduși de Iuda Macabeul au înfrânt, în timp, armatele lui Antiohus și, după un război de douăzeci și cinci de ani, au dobândit victoria.

După primii trei ani de luptă, iudeii au cucerit Ierusalimul. Au intrat în templu, au aprins o menora (un candelabru cu șapte brațe) care în mod miraculos, spune legenda, a rămas aprins opt zile, și au re-sfințit templul pe 25 Kislev (16 Decembrie), când s-a instituit și sărbătoarea Hanuca (care înseamnă „re-dedicare”, „inaugurare”), care celebrează atât victoria evreilor contra armatelor grecești ale lui Antiohus cât și victoria spirituală arătată prin sfințirea templului.

Victoria finală a fost obținută în 142 îH, în timpul regelui Seleucid Demetrius, care a făcut un tratat de pace cu Șimon, ultimul din cei cinci fii ai lui Mattatias, ajuns acum mare preot și conducător militar al iudeilor (Macabei 13:41-42), și pe care l-a recunoscut ca suveran evreu peste Palestina.

Acceptând să devină rege, Șimon a întemeiat dinastia Hasmoneilor,

care a durat 103 ani și a rămas ca o curiozitate istorică, pentru că era o dinastie levitică, de preoți, nu una davidică. Următorul conducător după Șimon a fost Iohanan Hircanus, care, în mod surprinzător, a fost favorabil procesului de elenizare a țării și a încercat să extindă

granițele țării. El a cucerit Idumeea (fostul Edom) și i-a convertit pe locuitori la iudaism (una din familiile conducătoare idumeene care au

trecut la iudaism a ajuns, în timp, și la conducerea Iudeii, anume familia lui Irod cel Mare). De asemeni, el s-a asociat la conducere cu saducheii, adepți ai unei integrări eleniste cu păstrarea specificului iudaic, și i-a respins pe farisei, partida naționalistă care continua spiritul lui Mattatia și Iuda Macabeul (chiar a executat 800 de farisei care i s-au opus).

Hircanus II și Aristobulos II sunt ultimii conducători ai dinastiei hasmoneene. Hircanus II, deși mai slab, a beneficiat de consilierea unui sfetnic priceput, Antipater (tatăl lui Irod cel mare). Iudeii au avut, astfel, pentru o vreme, o relație privilegiată cu Roma. Ca mulțumire pentru sprijinul primit în campania din Egypt, împotriva lui Mitridate, Iulius Caesar le dăduse dreptul de *religio licita* (religie acceptată în imperiul roman), *status clientis* (cea mai largă independență), dreptul de a stăpâni Ierusalimul și de a-l întări cu ziduri, dreptul de a folosi Ioppa ca port maritim, etc. Hircanus II a primit dreptul de a conduce Ierusalimul, ca mare preot și etnarh, el și copiii săi, iar Antipater a fost numit procurator al Iudeii.³

După moartea Alexandrei, între Aristobulos II și Hircanus II a început un război civil distrugător. Fariseii au luat partea lui Hircanus II, iar saducheii au luat partea lui Aristobulos II. Aristobul II i-a cerut ajutorul lui Pompeius, și părea că acesta îl va ajuta. Câteva greșeli politice, însă, au făcut ca Pompeius să treacă de partea lui Hircanus II, și să-l asedieze pe Aristobul II, care se refugiase pe muntele templului. Pompeius tocmai cucerise Pontus (66 îH) și Siria (64 îH), așa că avea demult și Ierusalimul în țintă. Hircanus II dobândește tronul, dar cu un preț mare: Pompei a preluat controlul asupra regatului iudeu în 63 îH, cucerind Ierusalimul și muntele templului (unde, până să se înțeleagă ce se întâmplă, a și intrat în Sfânta Sfințelor și adus jertfe păgâne; templul a fost curățit a doua zi, iar Hircanus a fost numit mare preot).⁴ În războiul civil izbucnit între Pompeius și Iulius Caesar, însă, Pompeius a fost înfrânt. Caesar va coopera cu Hircanus II, dar mai ales cu Antipater, înălțat în poziția

³ Josephus, *Antiquities of the Jews*, 15.10.1-8.

⁴ *IQpHab* 6.1-6.

de *epitropos* (regent). Fiul lui Antipater, Irod cel mare, a fost un politician foarte abil și foarte crud, în același timp, care a știut să schimbe alianțele de la Pompei la Caesar, la Antonius, și apoi la Octavian Augustus, încât ajunge rege în 37 îH (după ce îl ucide pe Antigonus), și domnește până în 4 îH (el l-a și condamnat la moarte pe Hircanus II, în 31 îH, când acest nu mai era mare preot; prins de teama că i se poate lua tronul el și-a ucis și mulți din proprii săi fii). Irod cel mare a păstrat linia politică a alianței cu Roma promovată de tatăl său Antipater și, spre a-i dovedi beneficiile, precum și pentru a-și dovedi apartenența la Iudaism (și, deci, la politica macabeeană), a zidit un templu mareț la Ierusalim.

După moartea lui Irod cel mare (în timpul lui s-a născut Isus Hristos), Palestina a fost condusă de trei dintre fiii săi: Irod Filip a devenit tetrarch al Itureei (partea de nord-est a Palestinei, 4 îH – 37 dH); Irod Antipa a devenit tetrarch al Galileii și Pereii (4 îH – 39 dH; el l-a ucis pe Ioan Botezătorul, și în timpul său a fost crucificat Isus); Irod Arhelaus a devenit etnarh al Iudeii, Samariei și Idumeii, care a ajuns provincie imperială guvernată de procuratori romani. Irod Agripa I a domnit între 37-44 dH (el l-a ucis pe Iacov, fratele lui Ioan, și l-a arestat pe Petru). Irod Agripa II, rege al Trahonitiei (50 – 100 dH), s-a întâlnit cu procuratorul Festus și la Caesarea, la procesul lui Pavel. Regatul era condus practic, însă, de procuratorul roman din Ierusalim (1.

Felix, 52-60; cf, Tacitus, *Annale*, 12.54; *Historia* 5.4; 2. Festus, 60-62, cf. Fapte 24-26; 3. Albinus, 62-64; 4. Florus, 66; începe revolta iudeilor, încheiată cu ocuparea Ierusalimului în 70 dH). Aspirațiile mesianice ale evreilor, după ce ei L-au respins pe Isus ca Mesia, vor fi înfrânte definitiv în 132-135 dH, când Bar Kochba s-a proclamat rege davidic, sprijinit de rabi Akiba.

2.2 Repere politice

După cum scrie Josephus Flavius în autobiografia sa,⁵ în Iudeea primului secol funcționau trei partide iudaice majore: fariseii, saducheii și esenienii.⁶ De fapt, pe lângă acestea trei, istoricii menționează și gruparea irodienilor și pe cea a zeloților. Cele cinci grupări sunt o bună ilustrație a diversității iudaice din secolul întâi (remarcate ca existență a mai multor „iudaisme”), și lor li se va adăuga apoi și creștinismul și urmașii lui Ioan Botezătorul, ebioniții, etc.⁷

2.2.1 Fariseii

Cele mai multe informații despre farisei provin din scrierile lui Josephus, dar el nu lămurește originea lor. Etimologia numelui este incertă, dar se pare că numele vine de la *parash*, a separa, și unde fariseii erau numiți și *perushim*, cei separați (chiar separatiști, ori sectari), sau cei care fac distincție, ori cei care explică (prin extensie,

⁵ Josephus, *Viața lui Flavius Josephus*, 2.

⁶ Similar și în Josephus, *Antichități iudaice*, 5.9.

⁷ Pluralismul iudaic este argumentat de mulți autori, de exemplu, J.D. Crossan, *The Birth of Christianity: Discovering What Happened in the Years Immediately After the Execution of Jesus*. San Francisco, CA: Harper, 1998. Alții autori, însă, apără ideea unui iudaism unitary, cf. M. Hengel and R. Deines, „E. P. Sanders, “Common Judaism”, Jesus, and the Pharisees”, *Jurnal of Theological Studies* 46 (1995): 1-70. O prezentare bună a vieții sociale și politice din Palestina primului secol o dă A. Puig, Armand, *Isus. O biografie*, Editura Meronia: București, 2007.

cei care învață). Numiți și *hasidim*, cei loiali lui Dumnezeu sau cei plăcuți lui Dumnezeu, ei ar putea să derive din gruparea hasidim începută pe vremea lui Ezra, un fel de puritani evrei ai Legii. S-au definit ca grup distinct în timpul revoltei macabeene, în jurul anilor 165-160 îH.

Gruparea era formată din laici și din specialiști ai scripturii (cărturari) care insistau asupra nevoii de împlinire literală textelor sfinte. Printre ei se numărau figuri celebre cum sunt rabinii Hillel, Shammai, Iohanan ben Zakkai, Gamaliel, Șimon, etc., sau mistici și pietști cum erau Honi ha-Meaggel și Hanina ben Dosa, ori învățați și intelectuali cum era Filon din Alexandria. Saul iș-Tarsis (apostolul Pavel) era și el un fariseu convins, și chiar și Isus trecea drept un rabin de școală farisaică.

De fapt, fariseii credeau atât în Legea scrisă (Tora exprimată în Pentateuh), cât și în Legea orală (tradiția) care, după cum spuneau ei, a fost transmisă ca un gardian (ori gard) pentru păzirea Torei. Fariseii acceptau scrierile târzii (profeții, scrierile poetice, celelalte scrieri istorice în afară de cele cinci cărți ale lui Moise). Ei încurajau păzirea minuțioasă a Legii, bazată pe interpretarea ei prin tradiții suplimentare, și încurajau închinarea și viața socială în sinagogă – aparte de templul din Ierusalim, prin studii biblice și rugăciune, atitudini care au încurajat pietismul popular și dezvoltarea înțelepciunii de tip rabinic (de aici, și scrierea Talmudului). Astfel, în timp ce erau conservatori și naționaliști, fariseii erau și moderniști, pentru că încurajau hermeneutica actualizată a Torei, aplicarea ei în condițiile vieții moderne.

În perioada următoare revoltei din 66 dH (66-135), iudaismul de tip farisaic a devenit principalul iudaism al lumii antice (în vreme mesianismul creștin, un alt fel de farisaism, a devenit Biserica creștină). Fariseii erau democrați în politică și spiritualizanți în hermeneutică, deși continuau să țină la simbolurile tradiționale ale iudaismului (templul, circumcizia și Legea). Ei reprezentau naționalismul de centru, în comparație cu zeloții fanatici, spiritualitatea actualizată și trăită practic, în comparație cu saducheii,

și patriotismul ascultător de Lege și vizionar, în comparație cu irodienii.

2.2.1 *Saduchiei*

Saduchiei erau o partidă de preoți și învățați, de aristocrați și latifundieri bogați, și sunt și ei amintiți în lucrările lui Josephus și în Talmud, de cele mai multe ori în opoziție cu fariseii.⁸ Etimologia numelui este nesigură: poate deriva de la Țadoc, marele preot sub regele David (1 Regi 1), ai cărui urmași s-au aflat mult timp la conducerea templului din Ierusalim (cf. Eze. 44: 15–16), sau de la cuvântul ebraic *ṭadik*, persoană dreaptă, sfântă.

Ei credeau în supremația închinării la Templu (în contrast cu sinagoga), și nu acceptau alte scripturi în afara Legii lui Moise (Tora, Pentateuh). În același timp erau în favoarea unui naționalism moderat, și pentru integrarea în lumea elenistă, chiar pentru colaborarea cu romanii (deși aici erau depășiți de politica mult mai activă a irodienilor). Colaboraționismul lor și integraționismul elenist perseverent nu le-au adus, însă, prea multă simpatie în rândul poporului. Din numărul lor, totuși, au fost aleși mulți mari preoți în Ierusalim și au fost favorizați de unii din conducătorii hasmonei, care erau ei înșiși din neamul leviților. Pe eșichierul politic și religios erau adversari ai fariseilor și ai zeloților, precum și ai esenienilor, dar colaborau bine cu irodienii.

În ce privește învățătura ei nu credeau în înviere, nici în existența îngerilor și duhurilor, realitățile care erau importante pentru ei fiind țara (eretz Israel) promisă de Dumnezeu lui Avraam (în Mc.12 ei vin la Isus cu problema celebră, imaginară, despre o nevastă și șapte

---

⁸ Josephus, *Războaiele iudeilor*, 2.8.164–66; *Antichități iudaice*, 13.5.173; 18.1.16–17. Cf. și m. Yad. 4.6–7; m. Erub. 6.2; m. Para 3.7; m. Nid. 4.2; b. Yoma 2a, 19b, 53a; b. Sukk. 48). În NT sunt adesea asociați cu fariseii și irodienii în ispitirea lui Isus, în Fapte Apostolilor sunt adversari ai creștinilor (Mc. 12.18; Mt. 16.1, 6; Fapte 4.1; 5.17).

frați, care mor și au o situație confuză în ziua învierii; Isus le răspunde că se rătăcesc necunoscând nici scripturile, nici puterea lui Dumnezeu).

Odată cu dărâmarea templului, în 70 dH, influența saducheilor a scăzut drastic, rolul lor cultic fiind desființat iar politica de colaborare cu lumea greco-romană fiind pusă sub semnul întrebării.

2.2.2 Irodienii

Irodienii reprezentau o partidă preoțească care sprijinea politica de apropiere de Roma, a lui Irod. Erau numiți de rabini și „Boethusieni” pentru că erau de partea familiei marelui preot Boethus, a cărui fiică, Mariamne, era una din soțiile lui Irod, ai cărei fii fuseseră numiți, succesiv, mari preoți. Ca și saducheii, ei erau adversari ai fariseilor și ai zeloților, precum și ai esenienilor. Isus atrage ucenicilor atenția să se ferească de „aluatul fariseilor și al lui Irod”, avându-i foarte probabil în minte pe irodieni (Mc. 8:15, cf. Mt. 26:6, 12; Luca îi amintește doar pe farisei Lc. 12 :1, cf. 20 :19). În ciuda diferențelor politice și religioase, irodienii s-au aliat cu fariseii împotriva lui Isus (Mc. 12 :13; Mt. 22:15-16).

2.2.3 Esenienii

Esenienii nu sunt amintiți în NT, dar se vorbește despre ei în operele lui Filon din Alexandria, Josephus Flavius, ale lui Pliniu cel bătrân și ale istoricului creștin Eusebius (sec 3-4). Filon îi numește *essoei* (probabil de la *hosios* – sfânt), iar la Josephus Flavius sunt denumiți și *essoei* și *esseni* (pentru alții, termenul vine de la ebr. *assaya*, care însemna vindecător, și este interesant și că Filon scrie despre o sectă a Terapeuților, care are trăsături asemănătoare cu cele ale mișcării eseniene).⁹

---

⁹ Pe lângă scrierile lui Filon, *Orice om bun e născut liber* și *Apologia pentru iudei* (Cf. C. Daniel, „Filon din Alexandria și esenienii”, în *Orientalia Mirabilia*, vol. 1, Bibliotheca Orientalis (București: Editura științifică și enciclopedică,

Ei reprezintă o comunitate separată de închinarea din Ierusalim și care s-a retras în deșert, în zona Mării Moarte, unde se pregăteau pentru venirea lui Messia și încurajau păzirea strictă a calendarului sfânt, a Legii, criticau sever preoții și conducerea din Ierusalim, și luptau împotriva elenizării Iudeii.

Este posibil ca data înființării lor să se plaseze undeva în jurul crizei din 152 îH, când Ionatan Macabeul și-a atribuit funcția de mare preot, pe care a luat-o de la preoții din linia lui Țadoc, ceea ce a stârnit un val de proteste (astfel, originea lor este legată de apariția grupării pro-Lege *hasidim*, din care aveau să se tragă și fariseii). Primul esenian numit clar ca atare este un anume Iuda, în jurul anului 110 îH. Comunitatea lor din deșert a ajuns să numere aproape 4000 de oameni și cuprindea și femei și bărbați, care trăiau conform unui set de reguli stricte (nu era o comunitate monastică, ci una eshatologică). Existau și comunități mai mici, prin deșerturile Palestinei, precum și grupuri de esenieni care trăiau în anumite localități mai izolate. În jurul anului 68 dH ei au fost fie uciși, fie obligați să fugă din comunitățile lor. Se pare că până în secolul al doilea au dispărut complet.

În ce privește învățătura există o asemănare destul de mare între preceptele lor și stilul evangheliei după Ioan (se pare că, în

---

1976), 133–69), și lucrările lui Josephus, *Războaiele iudeilor*, și *Antichități iudaice*, găsim informații despre esenieni și la Eusebius, *Praeparatio Evangelica*, 8.2 (sec. 3-4) și în *Istoria*, după cum și la Pliniu cel bătrân, *Istoria Naturală*, 5 :17.4, etc., Hippolytus, *Philosophumena* (sec. 3) și, de asemenea, în documentele de la Qumran (Marea Moartă), cu rezerva că, deși majoritatea savanților pare să accepte că ele aparțin esenienilor, comunitatea de la Qumran nu este identificată cu esenienii în mod definitiv și dincolo de orice îndoială. Documentele de la Qumran, Marea Moartă, au fost descoperite în 1947 și reprezintă scrieri din perioada 300 îH – 70 dH, cum ar fi diverse copii ale cântecelor VT, cărți apocrife și scrieri ale comunității sectare locale: *Documentul Damascen*, *Sulul Războiului*, *Manualul de disciplină*, *Sulul Jubileelor*, etc. Cf. Athanase Negoită, *Noul Testament Și Manuscrisele de la Qumran. Studiu Critic* (București: Stephanus, 1993), Jonathan G. Campbell, *Deslușirea Sulurilor de la Marea Moartă*, Ion Peleanu (trad), (București: Editura Hasefer, 2005; eng. *Deciphering the Dead Sea Scrolls*, Blackwell Publishing, 2002).

evangheliile NT, Ioan Botezătorul și Natanael sunt prezentați în termeni care fac trimiteri implicite la esenieni).¹⁰

Gruparea purta haine albe la liturghie, menținea o disciplină morală strictă, avea membri celibatari, dar și căsătoriți, păzea cu strictețe sabatul. Esenienii credeau în nemurirea sufletului și practicau botezul, precum și numeroase ritualuri de curățire. Evitau luxul, lăcomia, condamnau nedreptatea și interziceau înșelătoria, jurămintele, erau împotriva sclaviei.¹¹ Ei îl așteptau pe Mesia în forma a două persoane, un Mesia al lui Israel – adică davidic (regal) și un Mesia al lui Aaron, adică un mesia preotesc, la care se adaugă și ideea unui Mesia profetic, Profetul ca Moise.¹² În scrierile de la Qumran apare și o figură misterioasă, un Învățător al Dreptății, ale cărui trăsături seamănă mult cu cele ale lui Isus, dar care, cel mai probabil, a fost un profet local, aflat în opoziție față de preoții, ceea ce ne arată cât de mult era așteptat Mesia în acele zile și cât de mult era luat în considerație conflictul cu preoții din Ierusalim.¹³

2.2.3 Zeloții

Zeloții erau o grupare patriotică radicală care se opunea stăpânirii romane folosind atacuri înarmate de tip gherilă. Înrușiți cu fariseii,

---

¹⁰ C. Daniel, „Două mențiuni revelatoare despre esenienii de la Marea Moartă”, în *Orientalia Mirabilia*, vol. 1, Bibliotheca Orientalis (București: Editura științifică și enciclopedică, 1976), 170–210.

¹¹ Filon și Josephus scriu că esenienii nu admiteau jurămintele, nici sclavia dar I QS admite jurămintele, iar Documentul Damascen admite sclavia și prescrie reguli pentru aceasta (DD 11.12, 12:10-12).

¹² Cei doi Mesia sunt numiți în I QS 9.10-11: Mesia lui Israel și a lui Aaron (sau „al lui Levi”). Cf. Dt. 5:28-29, 18:18-19, Exod. 20, 21, Num. 24:15-17, Dt. 33:8-11, cf. și Gen. 49:10, 2 Sam. 7:11-12, Isa. 11:1-5. Vezi J.M. Allegro, *Journal of Biblical Literature* 75 (1956), 182-186.

¹³ See D. Howlett, *The Essenes and Christianity* (1957); A. Dupont-Sommer, *The Essene Writings from Qumran* (tr. 1961, repr. 1967); M. A. Larson, *The Essene Heritage* (1967); G. Vermes, *The Dead Sea Scrolls* (1978); P. R. Davies, *Behind the Essenes: History and Ideology in the Dead Sea Scrolls* (1987).

percepuți chiar ca un fariseism extremist, ea era compusă din mai multe facțiuni, dintre care cea numită Sicarii era o mișcare teroristă responsabilă de cele mai multe atacuri sângeroase împotriva romanilor. Ca mișcare politică ea nu a câștigat multă trecere în societatea normală, generală a iudeilor din Palestina, rămânând o formă de militantism politic extrem.

Ea a fost activă aproximativ timp de 70-130 de ani, până la distrugerea Ierusalimului din timpul revoltei lui bar-Kochba (132-135). A început în timpul domniei lui Irod cel Mare, ca opoziție față de vasalitatea romană a Iudeii. În jurul anului 6 dH au organizat o rebeliune față de romani, condusă de Iuda Galileeanul și de Sicari. Mai târziu, în 73 dH au devenit faimoși prin rezistența opusă romanilor în fortăreața Massada, în sudul Iudeii (construită de Irod în 37 îH). Acolo au pierit 960 de oameni, când s-au sinucis ca să nu ajungă în mâinile romanilor.¹⁴

2.3 Repere culturale: mesianismul și Septuaginta

Între reperele culturale majore ale Iudeii în perioada intertestamentală trebuie amintite cel puțin două, așteptările și proiectele mesianice ale lui Israel și opera reprezentativă a Septuagintei.

2.3.1 Așteptările mesianice

Deși erau obligați să intre în jocul imperiilor lumii, în lumea elenistă a lui Alexandru cel Mare și, mai recent, în imperiul roman, evreii aveau o piedică importantă: visau ei înșiși la un imperiu mondial, de tip mesianic, la care îi încuraja chiar Scriptura (Is. 2:2, Dt. 32:8 (MT), cf. și *Jubilee* 8:12–21). Astfel, Hasmoneii s-au gândit în mod clar la restaurarea împărăției lui David (vezi harta). Chiar și dinastia lui Irod a preluat această viziune; regele Irod Agrippa I îi scrie lui

---

¹⁴ Josephus, *Războaiele iudeilor*, 7.252-274.

Gaius despre Ierusalimul cel Sfânt astfel: „Acest oraș, cum spun, este patria mea, capitala nu doar a țării Iudeii, dar și a altor teritorii, pentru că a trimis colonii, de-a lungul timpului, în țările învecinate...”¹⁵

Principalele paradigme mesianice în perioada intertestamentală par să fi fost cele regale, preoțești și profetice (Mesia, fiul lui David, Mesia lui Israel, Mesia lui Aron, Mesia lui Levi, Profetul ca Moise, Mesia lui Iosif). Denumirile folosite în Scriptură sunt variate: Mesia este Sămânța femeii sau Sămânța lui Avraam, Steaua lui Iacov, Sceptrul lui Iacov (Toiagul de stăpânire), Ramura lui Isai, Piatra, Leul din seminția lui Iuda, Robul, Prințul, Mesagerul, Preotul, etc. Ideea mesianică era destul de largă, de generoasă, iar Isaia îl numește „unsul Domnului”, adică Mesia, chiar și pe Cyrus (Isa. 44:28 ; 45:1-13). Mesia este, deci, conducătorul după voia lui Dumnezeu, chemat de El, ca prin intermediul lui să se obțină restaurarea parțială, în istorie, sau totală (eshatologică, finală) a împărăției lui Israel.

Dintre toate paradigmele promovate în perioada celui de al doilea templu, s-au impus cel mai tare paradigma Învățătorului (la Qumran), paradigma preoțească-regală (Hasmoneii, Irod), și paradigma revoluționară (probabil de origine davidică: Iuda Galileeanul, Simon din Perea, Teuda, zelotul cunoscut sub numele de „Egipteanul”, etc.). În general, despre Mesia se cunoștea că trebuia să se nască în Betleem (Mica 5:1), că trebuie să fie din neamul lui Iuda (Geneza 49:10), că va intra în Ierusalim călare pe un măgar (semnul învățătorului și al regelui pașnic, Zaharia 9:9), și că va ajunge în Israel înainte de distrugerea celui de al doilea Templu (Daniel 9 :24-27).

Imaginea despre un astfel de Mesia regal sau preoțesc s-a întregit, în timp, cu ideea că, într-un fel, Mesia va trebui să sufere (Ps. 22, Isa.52:13 – 53 :12) și ecourile acestei înțelegeri se regăsesc și în literatura mesianică de la Qumran.¹⁶

¹⁵ Filon, *Delegație către Gaius*, 276–329, mai ales 281.1-5.

¹⁶ Michael O. Wise, *The First Messiah: Investigating the Savior Before Christ* (San Francisco, CA: HarperCollins, 1999); Israel Knohl, *The Messiah Before*

Diversitatea felurilor în care era așteptat Mesia dovedește preocuparea intensă, în epocă, în această privință. Interesant este, în același timp, ca în unele texte Mesia era așteptat sub formă complexă, de echipă. Așa se întâmplă în cazul documentului 1QS 9.7-10 (cunoscut și sub numele de Regula Comunității), unde sunt amintite trei figuri mesianice: Profetul și Mesia lui Aaron și Mesia lui Israel. Profetul îl reprezintă pe Profetul ca Moise (Dt. 18), identificat și ca Steaua lui Iacov (Nu. 25:17), sau ca Învățătorul Dreptății sau Interpretul Legii (în manuscrisele de la Qumran). Mesia lui Israel se referă la regele davidic numit și Prințul Adunării sau Sceptrul (Toiagul de stăpânire, cf. Nu. 24.17), iar Mesia lui Aaron reprezintă Unsul – preot (Za. 4 :14). Imaginea celor doi martori din Apocalipsa 11 aduce ar putea face parte din această tradiție, dar, în Apocalipsa cei doi martori nu reprezintă o echipă mesianică.¹⁷ De asemenea, este posibil ca Ioan Botezătorul să se fi luptat cu ideea unei echipe mesianice atunci când își trimite ucenicii să-l întrebe pe Isus: „Tu ești acela care are să vină sau să așteptăm pe altul?” (Lc. 7:19; Mt. 11:3).

Isus a confirmat și nu a confirmat, în același timp, aceste paradigme. Mai degrabă a venit cu propria sa paradigmă mesianică. Cei care L-au acceptat au început Biserica. Evreii care nu l-au

---

Jesus: The Suffering Servant of the Dead Sea, tr. David Maisel, 2000 (Berkeley, LA: UCPress, 2000). Cf. *Thanksgiving Hymns* (1QHodayot) și textele asociate din peștera 4 din Qumran (mai ales 4Q491 "Self-Glorification Hymn"), unde autorul se vede pe sine în lumina profețiilor din Isaia, Daniel, și Psalmi. Vezi și J.C. O'Neill, „Who is Comparable to Me in My Glory?” 4Q491 Fragment 11 (4Q491C) and the New Testament”, *Novum Testamentum*, 42-1 (2000), pp. 24-38(15); M. Wise and J. Tabor, „The Messiah at Qumran”, *BAR* 18/6 (1992) 60-65; J.D. Tabor and M.O. Wise, „4Q251 “On Resurrection” and the Synoptic Gospel Tradition: A Preliminary Study”, *JSP* 10 (1992) 149-62; J.J. Collins, „The Works of the Messiah”, *DSD* 1 (1994) 98-112; J.J. Collins, *The Scepter and the Star*, 117-22; G.J. Brooke, „Luke-Acts and the Qumran Scrolls: the Case of MMT”, in C.M. Tuckett (ed), *Luke's Literary Achievement: Collected Essays* (JNSTSup 116; Sheffield: Sheffield Academic Press, 1995) 75-76.

¹⁷ Observații făcute de J. Tabor în Comunicarea ținută la adunarea anuală din 1997, a Academiei Americane de Religie (American Academy of Religion).

acceptat au încercat o rebeliune armată de tip macabeean, în anul 70 dH, sperând ca prin zelul lor față de Lege să îl determine pe Yahveh să trimită pe adevăratul Mesia. În urma înfrângerii, o mare mulțime de evrei au fost duși robi, templul a fost distrus iar Ierusalimului i s-a schimbat numele în Aelia Capitolina. În anul 132, iudeii au mai încercat o dată să proclame venirea lui Mesia, de data aceasta în persoana lui Simeon ben Kosiba (sau Bar Kochba, „Fiul Stelei”, aluzie evidentă la Steaua lui Iacov), care s-a numit Mesia și rege al lui Israel. Rabi Akiba, unul din rabinii influenți în începerea proiectului Talmudului, l-a sprijinit pe față. Așa cum se știe, și încercarea aceasta a fost eșuat, revolta a fost înfrântă iar Ierusalimul a fost ars din temelii.

Două monede care aparțin perioadei lui Bar Kochba. Prima, din anul 132, poartă inscripția „Primul an al mântuirii lui Israel”. Cea de a doua, din anul 135, poartă imaginea templului restaurat, deasupra căruia se poate observa steaua lui Iacov, adică simbolul lui Bar Kochba.

2.3.2 Fenomenul Septuagintei (LXX)

În această perioadă de elenizare a Iudeii a fost tradus și Vechiul Testament în limba greacă, pentru iudeii din Diaspora, în renumita lucrare a „Septuagintei” (LXX). Această traducere reprezintă una din contribuțiile iudaice majore la procesul de elenizare început de

Alexandru cel Mare (alte contribuții implicite includ apariția unei Diaspore active economic, politic și cultural, operele lui Filon din Alexandria și Josephus Flavius, etc.).

Așa cum menționează documentele de epocă, Ptolemeu Filadelful II (285-247 îH), a dorit să lărgescă fondul de carte al bibliotecii din Alexandria și a comandat o traducere a Scripturii evreiești în limba greacă. Preotul Eleazar din Ierusalim ar fi răspuns chemării și a ales 72 (75) de traducători, șase din fiecare seminție a lui Israel, care ar fi mers în Alexandria și ar fi tradus Torah (Pentateuchul lui Moise) în 72 de zile.¹⁸ Traducerea a inclus, în final, și celelalte cărți ale VT, și chiar mai mult, și s-a întins pe o perioadă de aproximativ 100-150 de ani: 250-100 îH. Ea a ajuns să includă și cărțile apocrife ale VT cum sunt 1 *Esdra*, 2 *Esdra* (4 *Ezra*), 1 – 4 *Macabei*, *Baruh*, *Adăugiri la Daniel* (*Bel și Dragonul*, *Daniel și Suzana*, *Rugăciunea lui Azaria*), *Adăugiri la Estera*, *Iudit*, *Epistola lui Ieremia*, *Rugăciunea lui Manase*, *Psalmul 151*, *Tobit*, *Sirah*, *Înțelepciunea lui Solomon*. Ele nu erau considerate parte din cărțile canonice, inspirate ale VT, și de aceea au fost numite cărți deuterocanonice. Colecția cărților inspirate ale VT includea Pentateuchul lui Moise (cunoscut ca Torah), cărțile istorice (*naviim*) și cele profetice (*ketuvim*), și avea să se delimiteze canonic în prima jumătate a mileniului 1, concomitent cu canonul NT și ca reacție la apariția NT. Textul LXX a cunoscut mai multe revizii de-a lungul secolelor așa încât se poate vorbi de o tradiție Septuagintală care, de fapt, reprezintă traducerea în greacă a VT.

Tocmai din această cauză, a traducerilor multiple, și din cauza descoperirii manuscriselor de la Qumran, care dau ocazia unei comparații între textul vechi ebraic și LXX, studiul Septuagintei cunoaște o atenție deosebită, în ultima jumătate de secol. Septuaginta este importantă și pentru faptul că ea este Biblia cunoscută și folosită de apostoli și evangheliști, în predicarea evangheliei, ea apărând în multe citate din NT (alături de citate din traduceri VT în aramaică, Targumim, și ale textului VT în ebraică). Ea era foarte la îndemână

---

¹⁸ Filon,, *Viața lui Moise* 2.25–44. cf. *Scrisoarea lui Aristee*.

apostolilor și evangheliștilor deoarece traducătorii Septuagintei îmbrățișaseră un stil profetic, mesianic, în traducerea lor, care se putea aplica foarte ușor în predicarea creștină. Un exemplu foarte cunoscut este textul din LXX Isaia 7:14, unde cuvântul ebraic *almah* (fecioară, tânără, eventual tânără soție) este tradus cu „fecioară” și este tratat ca text mesianic („fecioara va naște un fiu”), ceea ce permite evangheliilor după Luca și Matei să abordeze profetic și apologetic istorisirea nașterii lui Isus (adăugând pe lângă argumentul istoric și pe cel biblic, profetic, în controversa lor cu acea parte a literaturii talmudice în care se denigra nașterea din fecioară a lui Isus).

Din astfel de motive, rabinii și fariseii au reacționat comandând alte traduceri ale VT în greacă, cum sunt, de exemplu, cea a lui Aquila (128 dH) și Symmachus (sec. 2 dH). Răspunsul creștin a venit în multe feluri, incluzând persistența în folosirea LXX și analiza critică a textului biblic. În privința acesteia din urmă, se remarcă opera academică a lui Origen, *Hexapla* (aproximativ 240-250 dH), care includea în șase coloane paralele textul Vechiului Testament în original, în ebraică, plus patru traduceri: transliterarea în greacă a textului ebraic, traducerea lui Aquila, traducerea lui Symmachus, traducerea Septuagintei și traducerea lui Theodotion.

